

IREK WIDERA

KELLERMAN

PERSŌNY:

Jaakov Klarman

Jakob Kellermann

Mama – roz ôd Adele a roz ôd Laury

Dzioucha – roz Adela a roz Laura

BINA I: Styczyń 2022

Dŏm ze czyrwŏnyj cegłŏwki. Izba na piyrszym sztoku. Bez ôkno widać kŏnsek zegrŏdki a dalij drŏga. Laura zico wele okna wsparto ô fynsterbret.

Laura: Mamo! Mamo!

Mama (*kajś ze syni na dole*): Co je louz, Laura?! Sztapel łachŏw mŏm dzisiej do biglowanio...

Laura: Mamo! Bliknij yno wartko bez ôkno!

Mama: A po jakimu?! Pomiyniło sie co hań znacznie? Przeca sztrŏmy a śniyg hań jednakie kej wczora i dzisiej rano i godzina tymu...

Laura: Mamo! Prosza! Ôn zaś sam je!

Mama: Fto?!

Laura: No tyn sŏm co wczora!

Mama: Co za tyn? Ô kim ty godosz Laura?!

Laura: No! Ô tym chopie!

Mama: Ô jakim jużaś chopie?! Laura! Ty niy mosz nic inkszego do roboty yno mitrynżyć cołki dziyń przy ôknie? Ty żeś tyż z tym je podano gynał na starka Adelka, ja! Tela yno, co ôna bŏła dziewiyńcdziesiŏnt lot staro, a ciebie niy ma ani szesnoście!

Laura: Mamo! Niy mitrynża! Czytŏm handbuch! Sztudiyruja! A beztŏż wele ôkna bo sam mŏm nojwiyncyj lichtu!

Mama: Tŏż sztudiyruj a niy porej sie gupotami!

Laura: Roz za kej tyż trza spauzować! W radyjoku godali, co to niy ma za dobrze dlo ôczy dziwać sie durch yno na blisko. Wzrok sie poradzi wtynczos zrobić ale felerny...

Mama: Dyć ty już Laura ôd dowiyn downa mosz bryle!

Laura: I nowych mocniejszych niy potrzebuja!

Mama: A mi sie zdo, co ty żeś sie dzioucha ostatnimi czasy za fest frechowno zrobiła!

Laura: Mamo! I po co ta cołko godka? Już byś downo trzi razy bez te ôkno zafilowała na tego chopa!

Mama: A dej mi pokŏj! Choćby i sam jaki stoł, to co? Mŏm zŏns ku nimu i pogŏnic? Eli pytać po jakimu sam tak tyrczy? A można zaprosić rajn, ja? I ty sie ś nim pogodosz?

Laura: Styknie yno co wejrzisz! Pierŏn wiy co to za jaki... można rojber jaki eli krodziok? Sztiry dni pofiluje a piŏntego wlezie do rajn, kej uzno, co za dnia chałpa prŏzno...

Mama: A snokwiosz, choby starka Adelka! W tym tyż żeś je na nia podano, ja! Nic yno same krodzioki po świcie lazujŏm i plastikowe giskany z placu chachmyncŏm!

Laura: Mamo! Wczora ôn sam bŏł aże dwa razy! For got! Piyrszy roz wele jedynostyj a niyskorzij jakoś ô piontyj po połedniu bo już sie po leku zaczynało ćmić...

Mama: I dwa razy tyn sōm, ja? A ty żeś sie to uznała na zicher? Tak stoł i sie filowoł, ja? Gynał na nasz dōm? A można czekał na kogo?

Laura: Niy dowierzosz mi? Mamo! Można i jezech niyrychtig nale ôczy a pamiynć mōm dobre!

Mama (*wlazuje do sztuby*): Laura! Roztomiło moja... Przaja ci! I dowierzōm wszyskimu co godosz Peretko... (*halo Laura po gowie*)

Laura: Jo sie ônymu dobrze przijrzała... taki niy za stary... za mody tyż już niy. Dryblaty nale taki bardziej szpiterlok. Czorny mantel, hut, żodnyj tasze. Dziwoczny taki... Choby srogo glapa...

Mama: Och Laura... Fantazyrujesz! Kaj ôn niby je?

Laura: No! Wi za wi! Na trotuarze wele chałpy ôd Loskōw...

Mama (*wyglōndo ôknym*): Filuja nale, przeca sam żodnego niy ma!

Laura: Jako niy ma... (*cofie gardina i filuje ôknym*) Rychtig! Niy ma! Stracił sie, nale mōm gyfil, co juzaś sie hned pokoże, jednako kej wczora abo dzi...

Dzwoniyni do dźwyrzi na dole.

Mama: ... abo dzisiej...

BINA II: Januar 1945

Tyn sōm ze czyrwōnyj cegłōwki. Kuchnia. Mama skłodo ôgiyń pod blachōm. Gynał puczy stary cajtōng kej do kuchnie wlazuje Adelka po bosoku.

Adela: Mutti, hast du gehört?

Mama: Tela razy żech ci Adelko padała, niy lazuj po bosoku po zimnyj delōwce! Bydziesz mieć ryma i sznupać bez cołki dwa tydzie!

Adela: Słyszałach, choby ftoś bōł we pywnicy...

Mama: A fto może być we naszym pywnicy! For got ôpa Franz! Mioł drzewa naciupać bo sie kōńczy. Idź coś ôblyc na te szłapy!

Adela: Ôpa Franz zowdy nasamprzōd rano idzie ôdbywać! A we pywnicy coś pizło!

Mama: Niy byda ô tym z tobōm godać podwiel niy pōdziesz sie ôblyc! Styczyń mōmy a niy pōjstrzodek lata!

Adelka podlazuje do ôkna, i dmucho na zamarźnynto szyba. Bez ôkno ledwo widać kōnsek placu, chlywiki a dalij fōrtka i drōga.

Adela: Mutti, mutti! Komm zu hier!

Mama: Was is los, Adela...

Adela: Mutti, guck mal zum fenster! Wie viel Leute gehen...

Mama dźwigo sie z delōwki i cinyzko stōmpo ku ôknie. Nachylo sie ku Adeli i terozki cuzamym filujōm bez mikry ring wydropany we ôszrōniałym. I wroz choby ftoś puścił film. Widać, jak drogōm kroczy srogo tulma, roz za kej ftoś ferfluchtuje po niymiecku, psy blekocōm a kajś fort szczylanie.

Mama: Adela, jezderkusie... cof sie ôd tego ôkna.

Adela: Warum?

Mama (*wiyszoforhang*): Cof sie i szlus! A wartko!

Adela: Co je louz mutti...

Mama: Ich weiss nicht... Niy wiyim Adelko. Jo już nic niy wiyim i niy chca wiedzieć... Jo już sie doś napatrzała... Jo już znōm każde zło a niyszczynści tego świota. I tak mi sie zdo, co hań, sztrasōm kroczy nojwiynksze zło...

Adela: Mutti... Diese Leute, die auf die Strasse gehen? Wer sind?

Mama: Piyrszy roz widza.. Piyrszy roz widza coś takigo Adelko i niy poradza ci ôdpedzieć... Etwas Schreckliches passiert... Ja... Fest sie boja

Adela: Rusy kommen? Ōpa godoť...

Mama: Jeszcze niy Rusy ale już hned... Idź Adelko, ôblyc sie a jo ida szukać ôpy Franza...

Adela: Nale mutti...

Mama: Niy szprajcuj sie yno idź Pereťko moja! Idź... A wartko

BINA III: Januar 1945

Adela już ôblyczōno i ôbuto ślazuje schodami do pywnice. Byrna dowo lichy licht. Gōnek na prawo i lewo. Dalij cima. Adela stowo. Rynkōm gmyro po ścianie, prōbuje napasować drugi szalter.

Adela: Hallo... Je tu fto?... Hallo... Ōpa? Sind sie da Ōpa? Sōmeście sam?... Nooo... Kaj żeś to je kneflu usmolōny.. Pryndzyj sam jakigo czardybōna trefia niżli tyn siarōński wichajster... Ech! Mogłach sie wzionć taszynlampa eli kōńszczyczek świyczuszki z wiyrchu... No! Yntlich!

Ōświycy sie drugo byrna. Adela mrugo wartko pora razōw ôczami. Filuje na prawica do waschkuchnie. Hań dalij cima. Wroz miarkuje, co zol je lecy kaj mokry. Schylo sie. Na zolu ôdcisniōne zelōwki... Bez chwila myndykuje eźli wlazować we tyn cimok. Yntlich robi hań pora krokōw.

Adela (szkamro): Ōpaaa... Was ist los? Po jakimu sie schroniocie? Przeca żeście niy ma winowaty... Mutter padali, co to niy sōm Rusy... Te, co ôto kroczōm sztrasōm... Ōpa, sōmeście sam? Przegodejcie coś, ôpa.. Widza stajany śniyg z waszych strzewikōw... To jo, deine Enkelin. Adela... Ōpa... Mutter wos tyż szukajōm...

Kroczy ôpaternie dalij już rajn, we tym ćmoku. Stowo. Czeka aże wezrok przibado do ćmawoty. Słucho..

Adela: Po jakimu sam je tak cima? Przeca sam zowdy bōła byrna.. Przepoliła sie? Ftoś wykrynciť? Hallo... Ōpa? Wyście sam sōm, pra? Ōpa...

Ruch za plecami. Adela zwyrto sie wroz. Widzi cudzego chopa. Wylynkane czorne ôczy.

Jakob: ciiii... bitte... sie nicht angstlicht... bitte... bitte...

Adela: Wer? Wer bist du?

Jakob: ciiii... Ich flehe dich an... bitte...

Adela: Wer bist du? Räuber? Du bist ein schlechter Mensch?

Jakob: Nein... Um Gottes willen nain...

Adela: Wer bist du dann? U nos dōma? We pywnicy.

Jakob: Ich... Ich bin..

Na wyrchu jakieś larmo. Festelne klupanie do dźwiry, dalij praśniyńcie choby sie szrank ôbalił a przy tymu przezywanie na fol, ferfluchtowanie.

Jakob: Bitte... ciii... Jo yno chca żyć... Du verstehst? Sie sind der Tod... prosza... (*kładzie rynka na ramiyniu Adele*) ...prosza...

Adela: Schrōń sie.. wartko...

Jakob: Prosza... Niy wyzdradz mie... Na drugi dziyń sie pōnda weg... zarozki rano.. bitte

Ôtwiyrajōm sie dźwyrza do pywnice i slyszec stōmpanie po słodach. Ciyńki flekowane trzewiki.

Mama: Adela! Jeżeś sam?! Adela!... Es ist niemand da außer meiner Tochter! Sie sollte Kartoffeln bringen! Adela!

Adela: Ja Mama! Ich gehe!

Mama: Officer! Es ist nur meine Tochter! Er ist zwölf! Adela!

Adela: Ja! Ich gehe! (*woło a dalij szkamro*): Wie heißt du? Jako sie mianujesz?

Jakob: Jakob... Jakob Kellermann...

Adela wylazuje z gōnka i stowo we świetle

Adela: Jezech mutti. Guten Morgen Herr Officer!

BINA IV: Styczeń 2022

Mama i chop w czornym mantlu stojōm we laubie.

Mama: Tōż jako padaliście? Mianujecie sie Klarmann?

Jaakov: Ja! Jaakov Klarmann. Mianuja sie Jaakov Klarmann, syn Samuela Klarmanna, ynkel Jakoba Kellermana...

Mama: Wyboczcicie, nale niy miarkuja cōż spōlnego mocie ze naszōm familijōm?

Jaakov: Nooo... Jestech ynklym Jakoba Kellermana.. człowieka ze pywnice.

Mama: Niy znōm...

Jaakov: Można mie niy rozumieć. Jo niy poradza za dobrze po polsku...

Mama: Po polsku można niy, nale po ślōnsku poradzicie godać blank sprownie.

Jaakov: A dziynkuj! Ōpa mie uczyli... Już hań, we Izraelu.

Mama: Someście haństōnd? Ze Izraela?

Jaakov: Ja... Jestech dziepiyro piyrszy roz we Polsce. Piyrszy roz sam, kaj rodzōny bōł mōj ōpa.

Mama: To je unmyjglic. We tym dōmie ôd zowdy miynszko yno nasza familijo. Żodyn Kellerman nikyj sam niy bytowoł...

Jaakov: Ja! Mocie recht. Mōj ōpa rodzōny bōł we Mikołowie nale padoł, co sam, we tym dōma rodził sie drugi roz...

BINA V: Januar 1945

Adela ślazuje zaś do pywnice. Tym razōm niy zaświyco światła yno blynduje taszynlampōm

Adela (*ledwie szkamro*): Jakob?... Jakob.. Jeżeś sam jeszcze? Niy lynkej sie... To jo, Adela. Mōm jodło i staro deka... Jakob?

Jakob (*szkamro ze cimoka*): Tukej... jestech tukej.. wele grōdzy z kartoflami...

Adela krynci na prawo. Uchylo dźwyrka zbite z desek. Świyci bardzij na zol. Za grōdzōm na gnotku zico Jakob.

Jakob: Jeżeś sama?

Adela (*kiwie gowōm*): Mosz.. kraiczek i dwa kartofle.. uwarzōne. Niy ma tego za wiela, nale niy chca podbiyrać za fest z kōmory coby sie mutti niy skapli...

Jakob: Mutti? I fto jeszcze? Wiela vos sam hauzyruje?

Adela: Yno jo, mutti a ōpa Franz. Fatra wziyni do Wehrmachtu i ostoł sie kajś we Rusyji... Ōma Truda zmarli hańdownij...

Jakob: A jako je terazki hań? Na wiyrchu?

Adela: Zrobił sie wieczōr... terazki już sztrasa prōzno. Zdo sie co je na zicher spokojnie. I żodyn sie ô cia niy dopōmino. Yno tyn esesman zarozki z rana nale niy chciało mu sie ani za fest sznupać po chałpie. Ōpa Franz mu przegodoł.. Ōpa bōł przy wojsku na tamtym krigu...

Jakob: Niy wyzdradzi mie? Na zicher?

Adela: Na zicher... yno schrōń sie dobrze...

Jakob: A jak zaś przidōm? Esesmany niy pytajōm yno ôd szlagu szczyłajōm...

Adela: Ōpa padajōm, co słyseć rusko artyleryjo.. Ruk cug sam bydōm.. dajōm retōng...

BINA VI: Styczeń 2022

Mama i Jaakov zicajom przy tizhu we kuchni.

Jaakov: Ōpa umar ôńskigo roku na podzim...

Mama: Jednak choby starka Adelka...

Jaakov: Bōli jednak starzi... Ōpa miōł dziewiyndziesōnt jedyn...

Mama: Starka dziewiyndziesōnt...

Jaakov: Starzik wyjechał samstōnd we czterdziestym szōstym. Po wojnie szukoł jeszcze patrōw. Pod jedyn czos dziyń w dziyń rajzowoł na Mikołów, wystowoł na banchowie i wyglōdoł... Potym sie doł pokōj. Kapnył sie, co to je ale daremny futer. Hań wtynczos ze cuga niy wysiod żodyn Żyd.. Snadnie, we czterdziestym drugim koždy ś nich miōł fahrkarta yno w jedna strōna.. Zu Tode...

Mama: Yno wasz starzik sie ôbstoł bez cufal...

Jaakov: Beztōż, co fatry dali ônyemu ôchrōna. Bez przajanie kerym ônego darzili... Ōpa dziepiyro poranoście rokōw niyskorzij trefił na jakieś papiōry a w ônych stoło, co jego fater zginōł we Auschwitz nale jako ein politischer Gefangener skiż nimieckiego obywatelstwa, kere miōł ôd zowdy. A muter tyż możebnie hań straciła żywobycki nale po ônyj niy stało sie nic.

Mama: A jako wasz starzik trefił do Izraela?

Jaakov: Do Palestyny. Kej zmiarkował, co ôjcōw już niy ma i nikyj niy bydzie nojprzōd chcioł ôstać sie sam, na Ślōnsku. Nale po piyrsze sam nastala Polska a po drugi trefił kajś w cugu takigo chopa kery sie mianowoł Goldenberg. Uwidzioł, co ōpa mo nōmer na ramiyniu. Zaczōn dopytywać Ōpy ô wiara mojżeszowo, ô to, co jeszcze pamiynto... A ôn pamiyntoł yno pora wortōw po hebrajsku, „Szma Israel”, i jakiś fajer ze świyczkami we synagodze we Mikołowie. Goldenberg doł ônyemu adresa jakiś instytucyji żydowskij i przikozoł, eżli ōpa bydzie chcioł, to mo zōns a wszyskigo hań sie dowiy. Trocha zetwało zatym ōpa sie ôpowożył, nale sam niy miōł lekko. Tyn nōmer na ramiynu ônego wyzdradzoł. Taki naznaczyni choby sztympel we auswajsie. Ôto Żyd! Beztōż Poloki ônego durch szterowali, sztychali, robili na bzdury. Dlo nich to bōł Żyd, Niemiec i Ślōnzok. Wszysko wroz! I wszysko szlecht! Tōż Ōpa wybroł sie do tyj instytucyji. Natrafił na inszkszych, jednakich choby ôn. Modych kerzy ôcaleli. Hań sie wyuczyl jidyszkajt. I stoł sie syjōnistōm! Trefił do Francyji a dalij na szif „Exodus” kery miōł dowiyż ônego do Palestyny.. Nale tyn szif Ynglyndery zawrōcily do Hamburga. I dziepiyro za drugom razōm sie glikło. Ōpa trefił do szuli Mikweh Israel a dalij do spōlnoty Masout Jicchak. Hań na szlag już zapōmniōł Mikołowie, ô Ślōnsku

Mama: A można niy tak na szlag kej vos wyuczyl tak gryfnie godać?

BINA VII: Januar 1945

Adela i Jakob zicajōm po cimoku na gnotkach wele grōdzy kartofli. Jakob wybiyro widetkōm kartofle z gorka.

Adela: Wiysz Jakob, myndykuja, po jakimu ty tak gryfnie poradysz godać?

Jakob: Dyc jo je swojok... Rodzōny we Mikołowie. Żyd nale ślōnski..

Adela: Mikołōw? Dyc to blank blisko nos...

Jakob: A kaj my tak rychtig sōm?

Adela: Cwikliz

Jakob: Cwikliz padosz? A kaj to je?

Adela: Kreis Pless... Wele Pszczyny

Jakob: Ach sooo...

Adela: A twoja familijo? Ôstała we Nikolai?

Jakob: Ich weiß nicht... Jo mojim fatrōm ani tak rychtig nikyj niy abszidowoł. Dali mi geld, wrzili do cuga i porajzowołech fōrt, do przocieli familije. A kej przyszōł żech curik do Mikołowa to już żech fatrōw niy zastoł yno zaplōmbowane przez gestapo dźwyrza. Ftoś mi pedzioł, co wszystkich Żydōw sebrali i powiyźli weg. Kaj? Żodyn niy poradził pedzieć...

Adela: I co dalij?

Jakob: Dalij? We Őrzychsu mieszkali Kapice. Proste ludzie. Kapica robił pod jedyn czos u mojigo fatra we bekaryji. Po jakimu pomysłotech sie ô Kapicach, niy poradza spokopić. Geldu niy miotech żodnego. Wiedziotech, co we pywnicy we naszymy chałpie do sie odewrzić takie ôkiynko ôd ausu. Miynszkanie bōło cołki splōndrowane, wszysko rozciepane, rozsute choby bez kwatyr przeszoł powicher. Wzionech bambetle, jedna sztepdeka, pora fotografek ôjcōw, kere sie wolały po delōwce, i jakiś bysztek. Bōłech cołki wylynkany.. Swinytech to i drabko bez noc cittech do tych Kapicōw...

Adela: Przyjyni cie?

Jakob: Ja. Przodzij bōli ale fest wylynkani, nale kōńcym usōndzili, co weznōm mie za swe. Miynszkołech u nich dwa roki.. Przed cudzymi godali, co jeżech bajtlym ôd kuzyna Kapicowij spod downyj czeskiej granice i ôbstotech sie przy jakimś bōmbardowaniu a ôjce wtynczos zginyli. Cygaństwo, nale fōngowało. Tela yno, co musiołech sie dać ôkrzcic.

Adela: Tōż jeżes krześcijōn?

Jakob: Ja! Na papierze... A papiōr potrzebowołech, coby dać sie zapisać do szule. Kapice same niy mieli geldu nale na zicher dali jakeś marki takimu starymu farorzowi ze Woszczyc i ôn doł mi tyn krzest. Cołki glik, co bez te wszyski lata żodyn niy dopytywoł ô nic. Musiołech sie yno fest wachować kej my lazowali ze inkszymi bajtlami potoplać sie nad stowek i niy seblykać. Wyisz po jakimu, pra? Musiołech tyż zacznōć arbajtować. Dziyń w dziyń, jeszcze zatym żech szoł do szule lototech po wsi i przedowołech cajtōngi.

Adela: A ôjce? Dowiadywoł żeś sie, co z ônymi?...

Jakob: Nojsōmprzōd bōłech na tela erschrocken.. eee...fest wylynkany.. Nale dalij chciołech sie zacznōć dowiadować o familiji, tela yno, co Kapicka mi przikozała, co mōm sie niy wyrychlać bo ludzie we dorfie sōm ôszkliwe i na zicher znajdzie sie jedyn taki, co za geld polecie podać Kapicōw za dekowanie Żyda. Wywiedziotech sie yno tela, co ponoś wszyskich naszymy wywyźli wtynczos do Sosnowca, a kaj dalij, to żodyn niy wiy...

Adela: Słyszalach ô tym, co gestapo sznupie za mojżeszowymi i ône potym sie tracōm...

Jakob: Ja... już przodzij bōło nōm ciynżko. Musieli my sie przekludzić do inszkego miynszkanio. Z mikołowskiego ringu na taki ôszkliwy siedlung: Abisynia. Fati stracił arbit a do bekeryji przistali Treuhendera. Musieli my poprzedować roztomaite artikle coby mieć na

żywobyci... A niyskorzij wystali mie weg i tak sie terozki myndykuja, co ône musieli sie dowiedzeć ô Vorgehen gegen Juden... Dali mi retōng a same...ech...

Na wiyrchu coś pizło ze szwōngiym. Jakob pociep gorczek i schrōnił sie za gradza

Adela: Niy bōj sie... Mutii szpanuje gardiny, można rōmka spadła... Mōj fater poszoł wojować za Faterland a Firera.. we czterdziestym drugim. Miesiōnc dalij przisoł brif... Rok zetwało zatym mutti sie spragdała... a mie aże tyrpie.. sam... we pōjstrzodku... Mōj tatulek..

Jakob: Wiysz Adel... Byli u Kapicōw... Gestapo.. Kapicka sie wtynczos wyłgała i zrobiła sy mie krodzioka kery swinōł geld i citnōł ze dōma. Kapica zdōnżył dać mi znać bez bajtla, takigo Ericha, co mōm sie już u ônych niy pokazować...

Adela: I co żeś zrobił dalij?

Jakob: Niy mogłech hań ôstać. Ône tak by tak fest mi dopomogli. Erich przinos mi do lasa jedna taszka i tela. Ôd tego czasu wandrusiłech sie bele kaj, spowołech po stodołach, kej ôwdy we lesie. Ôńskigo roku na podzim chycili mie wele Myslowic. Wrazili do cuga i ôdstawili do takigo lagra wele Auschwitz...

Adela: Lagra?

Jakob: Zur Hölle... Do piekła...

BINA VIII: Styczeń 2022

Mama, Laura i Jaakov zicajom przy tizhu we kuchni. Na blacie szolki.

Jaakov: Ôpa trefił do Birkenau we nowymber szterdziestego czwartego. Mioł glik bo trefił do Sonderkommando. Potrzebowali nowych persōn, bo ôto wtynczos pozbijali tych, kerzy szpryngli insurekcyjo na poczōntku ôktōbra. Mioł zbiyrać i sztaplować szwory, bryle, strzewiki i inksze klamory. To mu uratowało żywobyci bo inksi z baraka ôd szlugu trefili do gazu.

Mama: Boże, co za czasy... Wela ôn wtynczos mioł lot?

Jaakov: Bōł szternoście lot stary...

Mama: Bajtel, kerymu zachabili cołki szpas dzieckowy...

Jaakov: Ôpa nikyj sie niy żalił... Nale tyż mioł glik.. W styczniu szterdziestego piōntego ruszyła rusko ôfynsywa tōż ôpa lagrowoł yno miesiōnc, bo dalij Niyemce zrychtowali te todesmarsze.

Laura: A twój starzik citnōł ze konwoju i schrōnił sie sam...

Jaakov: Ja.. Gynał. Prawił, co ftoś hań wtynczos pod, drugi zaczōn pomagać, inkszy coś larmowoł, zrychtowoł sie srogi miszōng, esesmany sie slecieli a ôn to wykorzystoł i przeloz bez rozwarto fōrtka a dalij bez ôkynko dostoł sie do pywnice...

Laura: Kaj trefiła ônego starka Adelka...

Jaakov: Starzik godoł, co retōng dała ônyemu tako mikro frelka. Futrowała bez tydziyń po kryjōmu. Flyjgowała ôdmarźniynte giry... A kej wleźli Rusy...

Mama: U nos dōma sie ô tym niy godało..

BINA IX: Januar1945

Pywnica. Wylykany Jakob zico wele grōdzy a na wierchu bez dukszy czos do sie słyszeć jakeś srogie rōmplowanie, larmowanie, praskanie a niyskorzij srogi chopski gos i pora szusōw. Dalij cichoś. Zgrzypiōm dźwyrza i po słodach do pywnicy ftoś ślazuje ale fest niygramotnie.. Jakob stowo i wyglondo ôpaternie za winkel. Widzi Adela wsparto ô ściana. Po bosoku, we rozprutym klajdzie, cołko umazano kwiōm.

Jakob: Co je louz? Adela!

Adela: Rusy... Mutti... Hań... (skazuje prawicom na wierch, ôpado na klynczki).

Jakob: Kaj? Co? Co sie hań przitrefiło?

Adela: Rusy prziszli... Ōpa tout a mutti... Mutti ôni... i mie tyż chcieli nale wtynczos wloz tyn ôficyr... Pōnbōczku drogi!

To je kōnszt, kery ôstoł zrychtowany podug echt gyszichty Dawida Danielskigo. I dlo upamiyncynio Źydowskij gminy we Mikołowie.